

סימפוזיה מס' 4 ב-פה מינור, אופוס 36 מאת פיטר איליץ' צ'ייקובסקי (7.5.1840 - 6.11.1893)

על המלחין

המלחין הרוסי הנודע פיטר איליץ' צ'ייקובסקי נולד בעיירה קטנה בשם ווטקינסק, שבה אביו עבד כמהנדס מכרות. בגיל עשר עברה משפחתו להתגורר בסט' פטרסבורג. לאחר שהשלים את לימודיו בבית הספר למשפטים בגיל תשע-עשרה, החל צ'ייקובסקי לעבוד כפקיד ממשלתי. בגיל עשרים-ואחת נרשם ללימודים בקונסרבטוריון של סט' פטרסבורג, ושנה לאחר-מכן התפטר מעבודתו הפקידותית והחליט להתמסר למוסיקה.

הצטיינותו בתחום המוסיקה הייתה כה בולטת, שעם סיום לימודיו בקונסרבטוריון התמנה כמורה להרמוניה בקונסרבטוריון של מוסקבה, משרה בה התמיד שתים-עשרה שנה. כפיצוי על ההתחלה המאוחרת בקריירה המוסיקלית שלו, היה קצב ההלחנה שלו מהיר ביותר, וכתיבתו הקיפה ז'אנרים שונים כמו הסימפוזיה, האופרה והפואמה הסימפוזיית. יצירתו התזמורתית הגדולה הראשונה "רומיאו ויוליה" הולחנה בגיל שלושים.

נישואיו לתלמידתו, נישואין שנועדו ככל הנראה לחפות על עובדת היותו הומוסקסואל, היוו מפנה דרמטי בחייו. השנה הייתה 1877, וכשבועיים לאחר החתונה ניסה צ'ייקובסקי להתאבד במימיו הקפואים של הנהר במוסקבה. זמן קצר לאחר-מכן הוא נפרד מאשתו.

באותה שנה רכש צ'ייקובסקי את אמונה של אלמנה עשירה בשם נד'ז'דה פון מאק, שהפכה לפטרונית שלו, דאגה לכלכלתו ואיפשרה לו להתמסר באופן בלעדי להלחנה. מדאם פון מאק התנתה את תמיכתה בו בכך שהקשר ביניהם יהיה קשר מכתבים בלבד. בין השניים נרקמו יחסי ידידות עמוקים. במכתביו הרבה צ'ייקובסקי לשתף את פטרוניתו בחוויותיו העמוקות בעת כתיבת יצירותיו. התמיכה הכספית של מדאם פון מאק וקשר המכתבים ביניהם נמשך ארבע-עשרה שנה, ונפסק באופן פתאומי ללא כל הסבר מצדה. גם עובדה זו העכירה את רוחו של האמן.

בשנים שלאחר-מכן הרבה צ'ייקובסקי להופיע ברחבי אירופה כמנצח על יצירותיו. למרות שנחל הצלחה הוא לא קנה לעצמו שלוה. בשנת 1891 הוזמן להופיע בארצות-הברית, בערים ניו יורק, וושינגטון ופילדלפיה.

בשנת 1893 ניצח צ'ייקובסקי על קונצרט בכורה של יצירתו האחרונה - הסימפוזיה השישית ("הפתטית"). פרקה האחרון של היצירה, פרק איטי המבטא ייאוש, מצטייר בדיעבד כתחושה מוקדמת של המלחין שקצו מתקרבו. ואמנם, הוא נפטר ימים ספורים לאחר הבכורה, בגיל חמישים-ושלוש בסך הכול.

על המוסיקה של צ'ייקובסקי

צ'ייקובסקי החשיב את עצמו כמלחין רוסי, אבל היו בסגנונו גם יסודות של מוסיקה צרפתית, איטלקית וגרמנית. השפעות אלה הפכו את יצירותיו למערביות ולאוניברסליות יותר בהשוואה ליצירותיהם של מלחינים רוסיים כמו רימסקי-קורסקוב ומוסורגסקי. הוא יצר סינתזה בין יסודות לאומיים ליסודות אוניברסליים תוך עיצוב שפה סגנונית סובייקטיבית מלאת רגש. הנימה המלנכולית הפכה למאפיין בולט ברבות מיצירותיו.

צ'ייקובסקי היה מלחין פורה הן בתחום האינסטרומנטלי והן בתחום הווקאלי. על יצירותיו התזמורתיות הפופולריות ביותר נמנות הסימפוניות הרביעית (1877), החמישית (1888) והשישית ("הפתטית" - 1893); הקונצ'רטו הראשון לפסנתר (1875); הקונצ'רטו לכינור (1878); הפתיחה-פנטזיה "רומיאו ויוליה" (1869) והפתיחה "1812".

המוסיקה שכתב צ'ייקובסקי לבלטים "אגם הברבורים" (1876), "היפהפייה הנרדמת"

(1889) ו"מפצח האגוזים" (1892) תרמה רבות לחיזוק מעמדו כמלחין מפורסם ברחבי העולם, והפכה לנכסי צאן ברזל של רפרטואר המוסיקה הקלאסית הפופולארית עד ימינו.

שתיים מבין שמונה האופרות שהלחין, "ייבגני אונייגין" (1878) ו"פיק דאם" (1890), מבוצעות לעתים תכופות למדי בבתי אופרה ברחבי העולם.

במוסיקה של צ'ייקובסקי שזורות נעימות שירתיות רבות, אשר יופיין נחשף מחדש בכל אחת מהופעותיהן החוזרות תודות לתזמור צבעוני המעניק להן בכל פעם אופי וצבע אחרים.

תזמורו הצבעוני של צ'ייקובסקי מושפע מברליוז ומאופיין בניגודים בין כלי קשת, כלי נשיפה מעץ, וכלי נשיפה ממתכת ובחילופים ביניהם.

המטען הרגשי שבמוסיקה של צ'ייקובסקי בא לידי ביטוי בניגודים קיצוניים במפעם, בדינאמיקה, בחומר התמאטי ובתהליכים אינטנסיביים ביותר שמובילים לשיא.

הרעיון התוכני של הסימפוניה הרביעית

במכתב לידידתו-פטרוניתו מדאם פון מאק, לה הקדיש צ'ייקובסקי את הסימפוניה הרביעית, חושף המלחין את הרעיונות התוכניים של יצירתו: תחושות המצוקה והבדידות של האדם, מאבקו בגורלו וחיפושיו אחר מקור שמחה ונחמה בקרב בני עמו.

ניתן לראות במכתב זה מסמך אנושי אותנטי המאפשר להתבונן ביצירה מזווית ראייה בלתי שגרתית ולהתייחס אליה, כדברי המלחין, כאל "וידוי מוסיקלי" המשמש "הד נאמן" לרגשותיו. נעקוב עתה אחרי נושאי היצירה לאור מילותיו של צ'ייקובסקי במכתבו למדאם פון מאק:

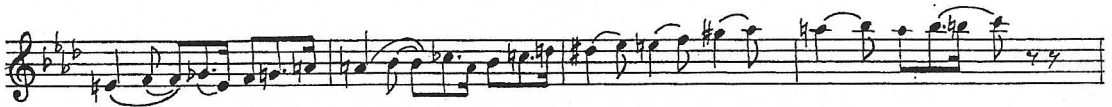
"המבוא הוא הגרעין של הסימפוניה כולה, וללא ספק הרעיון המרכזי שלה. הגורל - אותו כוח בלתי נמנע החוסם את שאיפותינו לאושר ומונע מאיתנו להשיגו... התלוי כחרב דמוקלס מעל ראשנו והמרעיל את נפשותינו - הנו כוח בלתי מנוצח, אשר אינו מאפשר לנו לחמוק ממנו."

"נושא הגורל" מאופיין בתרועה דרמטית על צליל חוזר באוניסון של קרנות ובסונים, במפעם איטי ובמקצב מנוקד (מזכיר את מוטיב הגורל מתוך הסימפוניה החמישית מאת בטהובן).

"אין לך דרך אלא להיכנע ולקונן."

הנושא הראשון מאופיין בירידה מלודית בחצאי-טונים, שהיא מהלך אופייני למוטיב האנחה בקינות מתקופת הבארוק. הוא מוצג בכלי הקשת בהבעתיות רבה.

"תחושה של ייאוש ללא מוצא הולכת וגוברת."

תחושת חוסר המנוחה משתקפת במהלכים מנוגדים של סקוונצות מטפסות מעלה באינטנסיביות הולכת וגוברת, לעומת צלילה עמוקה וקודרת אל רגיסטרים נמוכים.

"שמא נפנה מן המציאות ונצלול אל מעמקי החלומות!"

הבריחה אל החלום באה לידי ביטוי במעבר מסולם פה מינור לסולם המג'ורי המקביל, במעבר ממרקס דחוס למרקס אוורירי, בירידה פתאומית בעוצמה ובהרמוניה מעורפלת.

"הו, אושר! חלום מתוק ואהוב חובק אותי. ישות זוהרת ושלווה מכוונת את צעדיי."

האושר מתואר בנושא השני, שתחילתו בדילוגים קלים והמשכו בתבניות כרומטיות יורדות העוברות כבמשחק בין כלי הנשיפה מעץ.

"כמה נפלא! כמה מרוחק נשמע עתה הנושא הראשון של האלגרו."

על גבי תשתית של אוסטינטו חרישי בטימפני מופיע הנושא הראשון כזיכרון רחוק.

"הנפש מעמיקה עוד ועוד לשקוע בחלומות. כל האפל והקודר נשכת, הנה האושר!"

נושא חגיגי ומלא הוד בסולם סי מגיור ממחיש את היציאה מן הסבל הקודר אל האושר הזוהר.

"אין זה אלא חלום, והגורל מעיר אותנו בקשיחות..."

"וכך כל החיים הם מעבר מתמיד מן האמת הקודרת לחלומות האושר החומקים. אין מפלט. הגלים הודפים אותנו אנה ואנה עד שהים בולע אותנו. זאת בערך תוכנית הפרק הראשון."

"הפרק השני מבטא את המלנכוליה המשתלטת עליך עם רדת ערב, כשאתה לבדך, עייף בתום יום עבודה, וספר הקריאה שלך נשמט מבין אצבעותיך מבלי שתבחין בזאת."

נושא שירתי בגון צליל עמום של אבוב סולו במפעם איטי למדי, משרה נימה של תוגה על ראשיתו של הפרק.

"תהלכה ארוכה של זיכרונות נושנים עוברת בסך. עצוב לחשוב כמה רבים הדברים שכבר חלפו ואינם! ובכל זאת זיכרונות הנעורים הללו מתוקים."

אופיו המלנכולי של הנושא הופך קליל יותר: הוא מושמע בצלילים החם של הצילי והבסון, כשהוא עטוף בצלילים בהירים ומהירים ברגיסטר גבוה של כינורות, חלילים וקלרינטים.

Musical score for Violin I, Violin II, Viola, Violoncello, and Double Bass. The score is in 2/4 time, key of B-flat major. It features a melodic line in the strings with various articulations like pizzicato and arco.

"אנו מתחרטים על העבר, אבל אין לנו לא האומץ ולא הרצון לפתוח בחיים חדשים. אנו יוגעים מחיינו. ברצון ננוח קמעא, נשקיף לאחור ונזכור: היו זמנים שבהם פעם דם צעיר בעורקינו והחיים סיפקו לנו את כל שאיוותה נפשנו."

חטיבה חדשה בסולם פה מגיור מציגה נושא במפעם מהיר ובמקצב ריקודי המייצג את זיכרונות הנעורים.

Musical score for Clarinet in B-flat major, 2/4 time. The score starts with a dynamic marking of mf and includes an 'a1' marking above the staff.

"היו גם רגעי צער, אובדן שאין להשיבו. כל זה נשאר הרחק כל-כך בעבר. כמה עצוב, אבל מתוק לשקוע בדברים אלה!"

"הפרק השלישי אינו מבטא רגשות מוגדרים. הוא בנוי מערבסקות גחמניות, חזיונות החולפים בדמיונו של אדם שלגם מעט יין... הלך רוחו אינו שמח ואינו עצוב, אין הוא מהרהר בשום דבר. הוא נותן דרור לדמיונו לנדוד לאשר יחפוץ. ואילו זה האחרון, מתחיל לצייר תמונות מוזרות..."

החזיונות החולפים והמוזרים משתקפים בתבניות מלודיות המשוטטות בין הכלים במפעם מהיר, בגון צליל ייחודי וחרגי של פריטה מתמדת בכל כלי הקשת ובסטיות טונליות.

"מבין כל אלה, עולה לפתע בזיכרון תמונת איכר שתוי ושיר רחוב אחד."

מבין צלילי הפריטה בוקע לפתע צליל חודר וממושך באבוב, המוביל אל נושא עליז בסגנון עממי המאופיין בקישוטים מהירי-מקצב.

"צליליה של תזמורת צבאית נשמעים ממרחקים."

"שיר לכת" צבאי, בצלילים קטועים וחרשיים של כלי נשיפה ממתכת, ממחיש דימוי זה.

"דימויים אלה העוברים במוחנו תלושים מן המציאות. הם מבלבלים, פראיים ומוזרים."

"הפרק הרביעי. אם אינך יכול למצוא בתוך עצמך מקור לשמחה - הבט באחרים. צא אל המון העם החוגג וראה במו-עיניך כיצד הם נהנים, בהתמכרם בשלמות לרגשות השמחה. זוהי תמונה של שמחת חג עממית."

הפרק הרביעי מתאר את "מסעו הנפשי" של האמן: מנבכי הייאוש התחומי של אדם בודד ורדוף גורל, בוקעת לאיטה תחושה של תקווה, תקווה השואבת את כוחה משמחתם של אחרים. תקווה המאפשרת לו להמשיך לחיות.

בפרק שלושה נושאים המייצגים שני קטבים רגשיים:

בקוטב האחד נמצאים -

- הנושא הפותח את הפרק, המאופיין בלהט, בעוצמה מרובה, במהירות מסחררת, בשעטה באוניסון על-פני שתי אוקטבות יורדות, ובתזמור מלא:

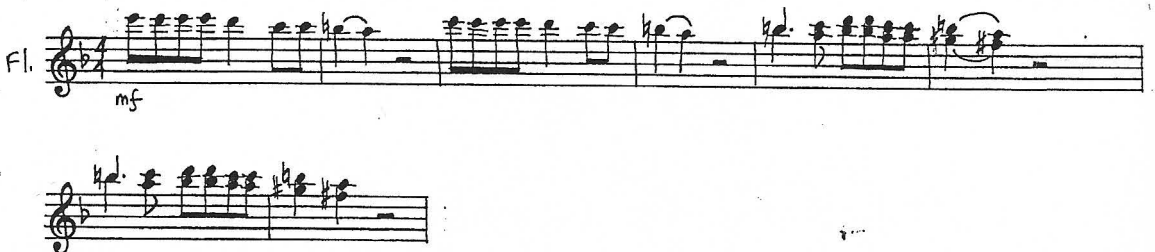
- נושא תרועתי וחגיגי המופיע תדיר בצמידות לנושא הפותח. החגיגות נוצרת מתבניות המקצב החוזרות, מן המרקם ההומופוני ומהתזמור המבריק:

שני נושאים אלה מייצגים ככל הנראה את העם החוגג המתמכר לשמחותיו.

בקוטב השני מוצב שיר עם רוסי בשם "עץ הלבנה".

הקווים המלודיים היורדים, הפסוקים המופרדים זה מזה בשתקים ארוכים, סיומות הפסוקים דמויות האנחה, הדינמיקה החרישית והבורדון המלווה מעניקים לנושא זה נימה של תוגה:

לנושא מוסיקלי זה ניתן לייחס משמעויות אחדות:

- נימת התוגה השרויה עליו ותצוגתו בגנינת אבוב סולו, כקוטב מנוגד לרוח הסוערת של הנושאים האחרים בפרק, משייכת אותו לדמותו הנכאה של האמן הבודד.
- עצם היותו שיר עממי מצביעה על הרעיון של הפרק כולו: החיים עתירי השמחה של העם הפשוט הם התשובה ההולמת לאינטלקטואל הסובל.
- לבחירתו של השיר המסוים הזה יש משמעויות נוספת: בפולקלור הרוסי שימש עץ הלבנה כלפידי המגן מפני הרוחות הרעות.

"טרם הספקת להיטמע בשמחת ההמונים וכבר בא הגורל שאינו יודע לאות ומזכיר לך את קיומו."

"האחרים אינם מבחינים בך כלל. הם אינם נותנים בך ולו מבט אחד. הם אינם מבחינים בבדידותך ובעיצבונך. כמה עליזים ושמחים הם כולם! כמה שפר עליהם גורלם בהיות רגשותיהם ישירים ופשוטים כל-כך. עליך להאשים את עצמך בלבד. אל תוסיף לומר כי העולם כולו שרוי בצער. האושר אכן קיים, פשוט וטהור. שמח בשמחתם של אחרים. אחרי ככלות הכול - אפשר להמשיך לחיות."

הדעיכה המוחלטת של "נושא הגורל" והטרנספורמציה שעובר השיר "עץ הלבנה" - ממלנכוליה לשמחה סוחפת - משקפים פסקה זו ממכתבו של צ'ייקובסקי.

המכתב מסתיים במילים הבאות:

"איני יכול לומר לך על הסימפוניה יותר מזאת, ידידה יקרה, מטבע הדברים, התיאור שלי אינו ברור ואינו מספק. אבל כאן טמון ייחודה של המוסיקה הכלית: איננו יכולים לנתח אותה. במקום שהמילים חדלות המוסיקה מתחילה, כדבריו של היינה..."

על היצירה

לסימפוזיאה, הכתובה בסולם פה מינור, ארבעה פרקים:

- אנדנטה סוסטנוטו - מודרטו קון אנימה

- אנדנטינו אין מודו די קנצונה

- סקרצו

- פינאלה.

נושא "הגורל" הפותח את היצירה משמש מוטו ליצירה כולה. הוא מופיע מספר פעמים בפרק הראשון ולאחר-מכן בפרק הרביעי. בכך הוא מעניק לסימפוזיאה צורה מחזורית.

מעבר לשותפות בנושא "הגורל" קיים ביצירה קשר תמאטי העובר בין ארבעת פרקי הסימפוזיאה: מהלך של רצף סקונדות בירידה במנעד של קוורטה (או קווינטה). קשר זה יוצר זרימה ומעבר ישיר בין כל פרקי הסימפוזיאה ותורם אף הוא לתחושת השלמות של היצירה.

פרק רביעי - פינאלה

הפרק הרביעי מבוסס על שני היגדים מוסיקליים המנוגדים זה לזה בכל מרכיביהם. האחד הוא מעין הכרזה סוערת חגיגית ונמרצת, ואילו האחר הנו שיר עם שקט ונוגה.

במהלך הפרק מופיעים היגדים אלה לסירוגין. ההיגד ההכרזתי חוזר ללא שינוי (בסולם הפרק - פה מג'ור), כשהוא צמוד לנושא חגיגי ותרוצתי. חזרות אלה, המשמשות מעין ריטורנלי, מקנות לפרק מאפיינים של צורת רונדו.

בין הופעותיו של הריטורנלו, מופיעות חטיבות ביניים המהוות סדרות של וריאציות על נושא שיר העם.

לעומת החטיבות הקבועות המבוססות על נושאי "ההכרזה" ו"התרועה", עובר נושא "שיר העם" טרנספורמציות טונליות, ריתמיות, של גוון ושל מרקם, המשנות את אופיו.

לקראת הסיום עובר נושא זה שינוי קיצוני המעניק לו אופי סוער בדומה לנושא "ההכרזה".

סימני דרך

הפרק פותח במעין הכרזה: צליל ממושך וגבוה מתפרק אל תוך פרץ צלילי כלי קשת וכלי נשיפה מעץ, ומתגלגל נמרצות כלפי מטה במנעד של שתי אוקטבות.

נושא קצר ואינטנסיבי זה בנוי משתי פראזות שכל אחת מהן מסתיימת בהבזקים רועמים של טימפני ומצלתיים. שתי הפראזות מהוות חזרה האחת על רעותה למעט בסיום: הראשונה מסתיימת בפה מג'ור בעוד שהשנייה מעבירה אותנו לדו מג'ור.

תחילתה של תשתית אוסטינטי חרישית מבשרת את הופעת הנושא השני בסולם לה מינור, נושא בהלך רוח נוגה המנוגד לחלוטין לקודמו. כזכור נושא זה מבוסס על שיר עם רוסי.

פסוקי המלודיה המושמעים בכלי נשיפה מעץ, מופרדים זה מזה על ידי הפסקות שאל-תוכן משורבבים קטעי סולמות מהירים בכלי הקשת.

גשר המבוסס על סיומת הפסוקים וקטעי הסולמות מתעצם ומוביל אל חזרה מדויקת ומלאה של הנושא הראשון.

נושא חדש וחגיגי המהווה המשך ישיר לנושא הראשון מושמע על-ידי כל התזמורת. נושא זה מתפתח אל תוך קודטה קצרה, המביאה את חטיבת התצוגה אל סיומה הברור בסולם פה מג'ור.

החטיבה הבאה של הפרק מבוססת על נושא "שיר העם", הנשמע שוב ושוב בווריאציות ובפיתוח. ארבע הופעותיו הראשונות שומרות על קרבה גדולה לנושא כפי שהוצג לראשונה, תוך שהן בונות תהליך של התעצמות וסערה באמצעות שינויים בתזמור, בדינמיקה ובמרקם.

בהופעותיו האחרונות מתרחק "שיר העם" מן הגרעין התמאטי ודומה יותר לתהליך פיתוח מאשר לווריאציות. הופעות אלה יוצרות גל נוסף של התעצמות לקראת שיא.

הופעה ראשונה: המלודיה מופיעה באוניסון באבוב ובבסון, עם "מילוי ההפסקות" בפעימות פיציקטו חרישיות בכלי הקשת.

הופעה שנייה: המלודיה מעובה בהכפלה בטרצות בזוגות של כלי נשיפה מעץ (חלילים, קלרינטים ובסונים), ומלווה בריצה סולמית של כלי קשת.
 "מילוי ההפסקות" - בצלילי קרן ופיגורציות סולמיות בכלי הקשת הנמוכים.

Musical score for Flute (Fls.) and Violins & Double Basses (Vcls. & D.B.). The score is in 4/4 time and B-flat major. The Flute part features a melodic line with grace notes and slurs. The Violins and Double Basses play a rhythmic accompaniment of eighth notes.

הופעה שלישית: המלודיה - בקרן הנתמכת בטרומבונים וטובה - מושמעת על רקע "זמזום" כלי הקשת הגבוהים ה"מטפסים" מעלה מעלה בסולמות.
 "מילוי ההפסקות" - במצלולים דיסוננטיים החוזרים על עצמם במקצב של שלשונים.

Musical score for Flute (Fls.) and Horns (Hrns. (F)). The score is in 4/4 time and B-flat major. The Flute part has a melodic line with slurs and accents. The Horns play a rhythmic accompaniment of eighth notes.

הופעה רביעית: המלודיה רועמת בפורטה-פורטיסימו בטרומבונים, טובות וקונטרבסים על רקע סוער של תנועה מהירה בשברירי סולמות בכיוונים מנוגדים בכל כלי הקשת ובכלי הנשיפה מעץ.
 "מילוי ההפסקות" - במכות מצלתיים חריפות.

Musical score for Trombones & Tubas (Trb.s. & Tuba), Cymbals & Bass Drum (C.Ymb. & B. Dr.). The score is in 4/4 time and B-flat major. The Trombones and Tubas play a rhythmic accompaniment of eighth notes. The Percussion part features cymbal and bass drum patterns.

הופעה חמישית: נשענת על שתי הפסוקיות הראשונות של השיר בלבד. המלודיה הנשמעת בחלילים ובאבובים מועברת בסקוונצות לסולמות שונים. "מילוי ההפסקות" - בתבנית עדינה בכלי הקשת.

הופעה שישית: זוהי למעשה חטיבת פיתוח נרחבת וסוערת המבוססת אף היא על הפסוקיות הראשונות של נושא השיר. התבניות עוברות תהליכי צמצום והרחבה ושזורות זו בתוך זו במרקם עשיר בכל התזמורת. בסיומה של הופעה זו - גשר המעביר אותנו חזרה אל הנושא הראשון.

הנושא הראשון ה"הכרותי", בגירסתו המחוברת אל הנושא השלישי ואל הקודטה, מופיע במלואו.

לאחריו, סדרה חדשה של הופעות וריאציוניות של נושא השיר.

הופעה ראשונה: המלודיה באוניסון בקבוצות הכינורות מאופיינת ב"אנחות" של סקונדות קטנות בירידה. "מילוי ההפסקות" - בקרנות, במשולש ובכלי הקשת הנמוכים.

הופעה שניה: ללא שינוי, למעט תוספת של ערבסקות מהירות בנימה מזרחית בחליל, הבאות למלא את ההפסקות.

הופעה שלישית: וריאציה נוספת, עדיין בכינורות, עוברת לסולם דו מג'ור. המלודיה נשענת על קווים כרומטיים יורדים בבס, בעוד שהפיגורציות הערבסקיות בחליל מוסיפות למלא את ההפסקות.

Musical score for Violins I and II, Viola, Violoncello, and Double Bass. The score is in 4/4 time and features a melodic line in the violins and a bass line in the cellos and double basses.

הופעה רביעית: זוהי חטיבת פיתוח סקוונציאלית בקנון המבוססת על הפסוקיות הראשונות של השיר. הנושא עובר תהליכי צמצום וגזירה ושברירי פסוקי מתפשטים בין כל כלי התזמורת תוך שהם צוברים תאוצה ועוצמה.

Musical score for Clarinet in Bb and Bassoon. The score is in 4/4 time and features a melodic line in the clarinet and a bass line in the bassoon.

הופעה חמישית: מופיעה בשיאו של הגל הקודם. אף היא בקנון של שתי הפסוקיות הראשונות של השיר בכלי נשיפה ממתכת ובכלי ההקשה הנמוכים. שאר התזמורת גועשת סביב בשברירים מתוך הנושא.

Musical score for Flute, Horns (F), and Trumpets & Tubas. The score is in 4/4 time and features a melodic line in the flute and a bass line in the horns and trumpets/tubas.

אל תוך החלל הצלילי מתפרץ נושא "הגורל" בתרועה רמה של כלי הנשיפה. הוא נקטע ודועך בהדרגה אל קול דממה דקה.

על רקע נקודת עוגב על צליל הדומיננטה (דו) חלה התעוררות הדרגתית המבוססת על הנושא השלישי, ומובילה אל הופעה נוספת ונמרצת של נושא ההכרזה מתחילת הפרק.

לאחריו נכנסים לסחרור קדחתני וסוחף קרעי הנושאים השונים של הפרק.

הפרק מסתיים בסדרת אקורדים רועמים.